

Tuloslauseen syntaktis-semanttista tarkastelua

1 Tutkimuskohteena tuloslause

Käsittelen tässä katsauksessa nyky-suomen intransitiivista tuloslausetta kognitiivisen semantiikan näkökulmasta. Tuloslause on yksi suomen kielen lausetyypeistä (VISK § 891). Lausetyypin, tarkemmin sanottuna syntaktisen lausetyypin, voi määritellä Ison suomen kieliopin (VISK, määritelmät s.v. *lausetyyppi*) mukaan rakenteellisin perustein erotettavaksi lausekonstruktioksi. Skemaattisimpia lausetyyppejä ovat intransitiivi- ja transitiivilauseet ja spesifisimpiä eräät erikoislausetyypit, kuten juuri tuloslause, jossa predikaattiverbiksi sopii vain joukko lekseemejä (mm. *kasvaa*, *muotoutua*, *tulla*) ja joka ilmaisee suhteellisen tarkasti määriteltävää merkitystä. (VISK § 891.) Lauseet 1–2 ovat esimerkkejä tuloslauseista. Niissä predikaattina on tuloslauseelle ominainen *tulla*, joka ei toimi liikeverbinä vaan merkityksessä ’tulla joksikin’ (VISK § 891).

- (1) Pojasta tulee mies. (Hakulinen-Karlsson 1979, 98.)
- (2) Meistä tulee kuuluisia. (VISK § 891.)

Vaikka tuloslause on dokumentoitu jo pitkään fennistisessä kirjallisuudessa omaksi lausetyypikseen, sitä koskevaa tutkimusta on vähän (Jokela-Nummila 2015, 83) ja sen merkityksen käsittely on ollut suurpiirteistä. Useimmiten on tyydytty VISK:n (määritelmät s.v. *tuloslause*) tavoin toteamaan, että tuloslause implikoi (muissa lähteissä usein *ilmaisee*) muutosta, joka koskee elatiivilausekkeen tarkoitetta. Tämän katsauksen tavoitteena on yhtäältä koota tuloslause tutkimuksen tuloksia ja toisaalta tarkastella tuloslauseen semantiikkaa aiempaa tarkemmin laajan korpusaineiston pohjalta. Analyysissäni on mukana 14 tuloslauseen predikaattina esiintyvää verbiä. Tuloslause ilmaisee aina jonkinlaista muuttumista (Shore 2020, 328), ja tutkimukseni tiivistyy kysymykseen, millainen tämä muutos on. Olen ottanut lähtökohdakseni ajatuksen, että tuloslause on polyseeminen konstruktio, joka on suhteellisen tarkasti rajattavissa ja joka on vakiintunut ilmaisemaan tietynlaisia merkityksiä (ks. VISK § 891). Analyysini osoittaa, että – toisin kuin aiemmin on ajateltu – tuloslauseella kaksi päämerkitystyyppiä, ’uuden tarkoitteen olemaan tulo’ ja ’olemassa olevan tarkoitteen muuttuminen’. Lisäksi katson, että tuloslausekonstruktio edustaa teemaorientaatiota ja sen mukaisesti häivyttää asiaillassa mahdollisesti mukana olevan agentin roolia ja korostaa tilanteen lopputulosta.

Konstruktio määritelmiä on runsaasti. Adele Goldbergin (1995, 4) mukaan konstruktio on sellainen muodon ja merkityksen yhteenliittymä, jossa jokin muodon tai merkityksen piirre ei ole suoraan ennustettavissa konstruktion rakenneosista. Myöhemmin Goldberg (2006, 5) on väljentänyt määritelmänsä ja linjaa, että rakenteen riittävän taaja esiintyminen riittää konstruktion statukseen. Ronald W. Langackerin (2003, 43) mukaan konstruktiolla voidaan tarkoitetaan sekä konkreettista ilmausta että skeemaa, joka on muodostettu konkreettisten ilmausten pohjalta niiden kuvaamiseksi. Se, mitkä kielen rakenteet katsotaan konstruktioksi, vaihtelee. Jaakko Leino (2010, 74) katsoo, että konstruktiossa yleensä ainakin jokin osa vaihtelee. Toisaalta konstruktiona on pidetty myös sellaisia idiomeja, joissa mikään osa ei varioi (Boas 2013, 234, 235).

Auli Hakulisen ja Fred Karlssonin (1979, 98) mukaan tuloslauseen erottaminen vastaavanmuotoisesta intransitiivisesta lauseesta (esim. *Kaupasta tuli mies*) ei ole kiistatta perusteltua, mutta he kallistuvat pitämään tuloslausetta omana lausetyyppinään kolmesta syystä. Ensinnäkin siinä on tavallisesta intransitiivilauseesta poikkeava sanajärjestys, toiseksi siinä ei ole kongruenssia ja kolmanneksi tuloslauseen predikaatiksi sopii vain pieni joukko verbejä. Tuloslauseen elatiivisijainen elementti on lauseenjäsenenä adverbiaali, mutta verbinjälkeisen konstituentin funktiosta on esitetty erilaisia näkemyksiä.¹ Sitä on pidetty subjektina (Hakulinen-Karlsson 1979, 301), predikatiivisena subjektina (Siro 1964, 54) ja e-subjektina (VISK § 894). Maria Vilkuna (1996, 158–159) edustaa tuloslauseen lauseenjäsenfunktioiden määrittelymisen toista linjaa. Hänen mukaansa verbinjälkeinen lauseke jäsennetään predikatiiviksi (Vilkuna 1996, 158). Predikatiivitulkinnan kannalla ovat myös VISK (määritelmät s.v. *tuloslause*, s.v. *erikoislausetyyppi*, § 904, 922, 943, 1373) ja Susanna Shore (2020, 213–216).² Marja-Liisa Helasvuo ja Tuomas Huumo (2010, 184–186, 191), esittävät, että tuloslauseen loppujäsen sisältää sekä e-NP:n (vrt. VISK:n e-subjekti) että predikatiivin piirteitä mutta kallistuvat määrittelymään lausekkeen e-NP:ksi.

Tuloslauseen loppulauseke noudattaa predikatiivin jaollisuuteen ja monikollisuuteen liittyviä sääntöjä. Siten jaollista tarkoitetta luonnehtiva predikatiivi menee partitiiviin (*Mehusta tulee sameaa*) ja jaotonta luonnehtiva nominatiiviin (*Hänestä tuli opettaja*). (VISK § 957.) Helasvuo ja Huumo (2010, 184) huomauttavat, että tuloslauseen loppujäsen voi olla kieltolauseessa partitiivissa, mutta välttämätöntä tämä ei ole (*Paketista ei tullut kaunistä ~ kaunis*). Tältä osin loppuelementin sijanvaihtelu muistuttaa eksistentiaalilauseen subjektin käyttäytymistä. Loppulausekkeen predikatiivitulkinnan kannalta kieltoon reagoimista voi pitää pulmallisena, sillä predikatiivi esiintyy tavallisesti kopulalauseessa ja siinä sen sija ei vaihdu kiellostä partitiiviin (**Lada ei ole autoa*) (VISK § 957). Helasvuon ja Huumon (2010, 165) – kuten myös oman katsaukseni – lähtökohtana on lauseenjäsenien määrittely konstruktion kautta, jolloin sama funktio voi edustua erilaisena eri konstruktioissa. Tässä ajatuksessa kiteytyy konstruktion selitysvoima. Nähdäkseni tuloslauseen loppulausekkeen reagoiminen kieltoon on esimerkki predikatiiville poikkeavasta, e-subjektimaisesta (tai e-NP:n kaltaisesta) käyttäytymisestä mutta ennen kaikkea näyttö sen puolesta, että tuloslause on oma syntaktinen konstruktionsa, jonka predikatiivi ei noudata kopulalauseen predikatiivin morfosyntaktisia sääntöjä. Tuloslauseen loppuelementin jäsentäminen predikatiiviksi saa lisätukea loppuelementin sijamuodon variaatiosta. Intransitiivisen tuloslauseen aiemmassa käsittelyssä on jäänyt huomioitta se, että rakenteen loppuelementti voi olla myös genetiivissä, kuten esimerkki *Tästä koirasta tuli sitten minun* osoittaa.³ Genetiivimuotoinen lauseenjäsen on merkitykseltään selvästi possessiivinen niin kuin se on omistajaa ilmaisevassa kopulalauseessa (*Metsä on valtion*). Tältä pohjalta katson, että tuloslauseen loppuelementti on parhaiten jäsennettävissä predikatiiviksi.

1 Vilkuna (1996, 189, 341) pohtii mahdollisuutta pitää elatiivilauseketta obliikvisubjektina.

2 Shore (2020, 216) pitää tuloslauseena myös sellaista transitiivilausetta, jossa on objektia luonnehtiva predikatiivi (*Hän teki sängyn liian lyhyen*), vaikka siinä ei ole elatiivikonstituenttia.

3 Esimerkki on peräisin televisio-ohjelmasta. Aineistossani ei vastaavia genetiivisijaisia predikatiiveja ole, mikä selittyy possessiivisen predikatiivin harvinaisuudella; esimerkiksi Hakulisen ja Karlssonin (1979, 194) 10 000 lauseen aineistossa kopulalauseen possessiivisiä predikatiiveja on vain 6 yhteensä 1 767 predikatiivista.

2 Tuloslauseen rajaaminen ja tutkimusaineisto

Tässä luvussa käsitelen tuloslauseen rajaamista muista joko muodoltaan tai merkitykseltään läheisistä lausetyypeistä sekä esittelen tutkimusaineistoni. Tuloslause eroaa selvimmin niistä lauseista, joissa merkitys on samankaltainen mutta muoto erilainen. Esimerkiksi potentiaalista prosessia ja tulosta ilmaisevat lauseet (esim. *Pojasta on maalivahdiksi*), joita Shore (2020, 329) kutsuu soveltuvuuslauseiksi, ovat merkitykseltään hieman samankaltaisia kuin eräät tulevaisuuteen viittaavat tuloslauseet, sillä näiden voi katsoa ilmaisevan soveltuvuutta (*Pojasta tulee maalivahti*). Muodollisena erona on se, että soveltuvuuslauseissa predikaattina on *olla* ja verbin jälkeen on adverbiaali. Muodoltaan tuloslauseesta eroavat myös translatiivisijaisen adverbiaalilin sisältävät lauseet (*Koira tuli vihaiseksi*).

Tuloslauseen rajaamisessa tulee ottaa huomioon myös merkitys. Koska elatiivi on polyseminen sija ja se voi ilmaista monenlaisia merkityksiä (ks. P. Leino 1993, 239–308), tuloslauseelle rajapinnan muodostavat erilaiset elatiivilausekkeella alkavat lauseet. Tällaisia ovat spatiaalista liikettä (3), temporaalista (4) tai kausaalista suhdetta (5) (P. Leino 1993, 224–228) ja kognitiivista lähdettä (6) (Alhoniemi 1975, 13–14) ilmaisevat rakenteet, joissa lauseen alussa on elatiiviadverbiaali ja lopussa subjekti.⁴ Näiden erottaminen tuloslauseesta edellyttää laajaa ensyklopedista tietoa (Kelomäki 2001, 134–135).

- (3) Juuso muistelee, että heidän lammestaan tuli talvella pilkillä seitsemän särkeä. (Aarre)
- (4) Summan paperitehtaan sulkemisesta tulee pian kuluneeksi viisi vuotta. (Aarre)
- (5) Todennäköisesti kalliolämpö olisi jäänyt pois ja kaavasta olisi tullut paljon enemmän valituksia. (Aalto University Magazine)
- (6) Televisiosta tuli hiljakkoin kahteenkin otteeseen ohjelma, jossa kerrottiin Sisukuormureiden nykyhetkestä ja lähimenneisyydestä. (Ajolinja)

Kelomäen (1997, 142–143) mukaan tuloslauseen elatiivijäsenen tarkoite säilyy, mutta sen olemus muuttuu. Jokin olion piirre siis vaihtuu, tai olio saa lisäominaisuuden. Sovellan tätä ajatusta tuloslauseen rajaamiseen muista samanmuotoisista rakenteista siten, että elatiiviadverbiaalilla ja predikatiivi-NP:llä tulee olla sama tarkoite ja predikatiivi-AP:n tulee luonnehtia adverbiaalilin tarkoitetta. Spatiaalisen liikkeen lähtökohtaa ilmaiseva adverbiaali viittaa eri entiteettiin kuin lauseen subjekti (3). Vastaavasti myös kausaalista suhdetta ilmaiseva adverbiaali, kuten *kaava* esimerkissä 5, on korkeintaan välillisesti mukana tilanteessa mutta ei sama entiteetti kuin subjektin tarkoite. Niin ikään kognitiivisen lähteen adverbiaali (6) ei viittaa samaan olioön kuin subjekti. Näin on myös ajan kulumista ilmaisevissa tapauksissa (4), joissa rakenne ilmaisee tilanteen alkamisajankohtaa.

Aineiston kokoamisessa olen ottanut lähtökohdakseni tuloslauseen predikaattiverbin. Aiemman tutkimuksen perusteella yleisin rakenteessa esiintyvä verbi on *tulla*. VISK:n (§ 904),

4 VISK (§ 891) ja Siironen (2023, 284, 294) pitävät tuloslausetta rakenteeltaan identtisenä eksistentiaalilauseen kanssa. Teemapaikkaisen elatiiviadverbiaalinsa takia tuloslause on samanlainen pikemminkin konkreettista, suuntaista liikettä ilmaisevan intransitiivilauseen kanssa (*Pajasta tuli mies*). (Ks. myös Helasvuo-Huumo 2010, 177–178.)

Hakulisen ja Karlssonin (1979, 98), Kelomäen (1997, 142–143) ja Shoren (2020, 213–216) mukaan tuloslauseessa voivat esiintyä myös verbit *kasvaa*, *muodostua*, *kehittyä*, *kehkeytyä* ja *sukeutua*. Sanakirjoissa lähimerkityksisten sanojen merkityksiä esitetään usein kehämäisesti toistensa avulla (Sivonen 2002, 513), mikä tarjoaa keinon etsiä muita tuloslauseeseen predikaateiksi sopivia verbejä. Olen katsonut Kielitoimiston sanakirjasta kaikki merkitysselitykset, joissa tuloslauseelle aiemmassa tutkimuksessa esitetyt kuusi verbiä esiintyvät, ja tällä tavoin koonnut 42 lekseemin joukon semanttisesti samankaltaisia verbejä. Tämän jälkeen olen kielitajuani hyödyntäen kokeillut kustakin verbistä, sopiiko se prototyypin tuloslauseeseen (esim. *Pojasta tuli mies*) predikaatiksi. Tuloslauseeseen sopivia verbejä kertyi analyysiini näin kaikkiaan 14 eli lekseemit *kasvaa*, *kehittyä*, *kehkeytyä*, *kypsyä*, *leipoutua*, *muodostua*, *muotoutua*, *muovautua*, *muuntua*, *sukeutua*, *syntyä*, *tulla*, *valmistua* ja *varttua*.

Olen koonnut aineistoni Kielipankin nykysuomen yleiskielen kokoelmista Korp-käyttöliittymän avulla. Käyttämäni korpus sisältää 1990- ja 2000-luvun suomalaisia aikakaus- ja sanomalehtiä (Helsingin yliopisto 2017). Kokoelma käsittää 369 osakorpusta, joissa on 246 725 411 sanetta ja 23 848 533 virkettä. Olen käyttänyt hakulausetta [elatiivi + o-5 sanaa välissä + *kasvaa* ~ *kehittyä* ~ *kehkeytyä* ~ *kypsyä* ~ *leipoutua* ~ *muodostua* ~ *muotoutua* ~ *muovautua* ~ *muuntua* ~ *sukeutua* ~ *syntyä* ~ *tulla* ~ *valmistua* ~ *varttua*]. Se poimii materiaalista kaikki sellaiset lauseet, joissa teemapaikalla on elatiivisijainen lauseke, sitten nollasta viiteen sanaa ja tämän jälkeen jokin tuloslauseen predikaatiksi sopivista verbeistä. Näin saamastani satunnaisessa järjestyksessä olevasta raakamateriaalista olen käsin poiminut tuhat ensimmäistä virkettä, joissa on tuloslause. Eri verbejä on aineistossani seuraavasti: *tulla* 603, *muotoutua* 134, *syntyä* 71, *kasvaa* 54, *muovautua* 42, *muodostua* 33, *varttua* 26, *kehittyä* 12, *kehkeytyä* 11, *kypsyä* 5, *leipoutua* 3, *valmistua* 3, *sukeutua* 2 ja *muuntua* 1. Listauksesta voi huomata, että selvästi yleisin tuloslauseen predikaatti on odotuksenmukaisesti *tulla*. Hieman yllättäen seuraavaksi yleisimmät verbit ovat *muotoutua* ja *syntyä*, joita ei aiemmassa tutkimuksessa ole tuloslauseeseen predikaatteina esitetty.

3 Tuloslauseen yleinen merkitys

Tuloslauseen tutkimus on painottunut rakenteen muotoon ja kertoo lausekonstruktion merkityksestä vähemmän. Hakulisen ja Karlssonin (1979, 98) mukaan tulosrakenne ilmaisee, että ensimmäisen NP:n tarkoite käy läpi muutosta ja jälkimmäinen NP tai AP ilmaisee muutoksen lopputuloksen. He myös katsovat, että toisin kuin translatiivisijaisen predikatiiviadverbiaalin sisältävä rakenne (*Poika tuli iloiseksi*), tulosrakenne ei implikoi, että ensimmäisen NP:n tarkoite olisi ollut olemassa ennen prosessin alkua. Tapani Kelomäen (1997, 142–143) mukaan tuloslause ilmaisee alkuperää, muutosta ja tulosta, ja rakenteessa kuvataan prosessi sen aineksesta lopputulokseen asti. VISK:n (VISK määritelmät s.v. *tuloslause*) mukaan tuloslause ilmaisee muutosta, joka koskee elatiivilausekkeen tarkoitetta. VISK (§ 904) katsoo, että ”tuloslause ilmaisee pikemminkin uuden ominaisuuden tai luokan syntyä kuin muutosta olemassa olevassa”. Määritelmä on siis samankaltainen kuin aikaisempi Hakulisen ja Karlssonin (1979, 98) esitys. Tarkastellessaan tuloslauseen merkitystä Shore (2020, 214, 328) on samalla kannalla kuin VISK, sillä hän määrittelee, että rakenteen predikatiivi kuvaa ilmentyvää ominaisuutta tai tarkoitetta.

Aiemmissa tuloslauseen semantiikan määrittelyissä esitetty maininta, että tuloslause ei kuvaisi olemassa olevan olion muuttumista, ei aineistoni valossa pidä paikkaansa, sillä suurin osa tapauksista kuvaa nimenomaan jonkin jo olemassa olevan entiteetin muuttumista toisenlaiseksi

(esim. *Pojasta tuli mies*). Tuloslauseen ilmaisemaa muutosta voi tarkastella myös prosessin kes-
ton kannalta. Usein tuloslauseet kuvaavat ei-hetkellisiä, vaiheittain eteneviä prosesseja, jotka
kestävät välttämättä jonkin aikaa, kuten VISK (§ 904) toteaa. Pitkäkestoisuutta olennaisempaa
on se, että tuloslause kuvaa elatiivin tarkoitteen muutoksen suhteellisen pysyvänä, siinä missä
esimerkiksi translatiivisijainen predikatiiviadverbiaali suosii tilapäisyyttä (vrt. Jokela–Nummila
2015, 90). Börje Vähämäki (1987, 185) katsoo, että tuloslauseen kyky ilmaista pysyvää loppu-
tilaa on lausetyypin keskeinen semanttinen ominaisuus. Esimerkiksi lauseen *Pojasta tuli aikui-
nen* kuvaamassa asiointilassa aikuisena pysyminen kestää eliniän loppuun saakka.

Tuloslauseen semantiikan kannalta on keskeistä se, millaisena konstruktio asiointilan esit-
tää. Kognitiivisessa semantiikassa merkitys kytketään käsitteistämiseen eli mentaaliin, dynaa-
miseen prosessiin. Käsitteistäminen ymmärretään laajasti, ja siinä yhdistyvät puhetilanteen
välitön konteksti, puhujan omat kokemukset sekä yleinen maailmantieto. (Langacker 1990, 2;
2008, 28–29; Evans–Green 2006, 54, 68–87, 162). Tuloslause korostaa lopputilaa mutta häivyttää
itse prosessia tai tilanteessa mahdollisesti mukana olevaa toimijaa.⁵ Tämä näkyy verrattaessa
esimerkkejä 7 ja 8 toisiinsa.

(7) Liisasta tuli lääkäri.

(8) Liisa opiskeli lääkäriksi.

Kognitiivisen semantiikan näkökulmasta lauseiden 7 ja 8 välistä eroa voi tarkastella ikku-
noinnin käsitteen avulla. Ikkunoinnilla tarkoitetaan valintaa siitä, mitä kuvattavan dynaamisen,
ajassa etenevän tilanteen komponentteja valitaan huomion kohteeksi ja siten kielennettäväksi ja
mitä ei (Talmy 2000, 258–259, tuloslauseesta ja ikkunoinnista ks. Nurminen 2015). Esimerkissä
7 tuloslausekonstruktio nostaa huomion kohteeksi (käsitteistyksen ikkunaan) prosessin loppu-
tilan eli lääkäriksi valmistumisen, kun taas esimerkin 8 perussubjektin, *opiskeli*-predikaatin ja
translatiivisijaisen adverbiaalilauseessa tilanteen ikkunointi on laaja-alaisempi ja kattaa koko
opiskelun. Tuloslauseen tavasta nostaa asiointilan etualalle lopputulos seuraa se, että tilantees-
sa mahdollisesti mukana oleva agentti taka-alaiistuu. Verrattaessa lauseeseen 8 esimerkin 7 tu-
loslause jättää asiointilassa aktiivisesti toimineen Liisan taka-alalle ja esittää tilanteen melkein
kuin itsestään tapahtuneena. Todellisuudessa asiointilan toteutuminen (lääkäriksi valmistu-
minen) on vaatinut vuosien aktiivisen kouluttautumisen. Tuloslauseen voi siten sanoa edusta-
van teemaorientaatiota. Teemaorientaatiolla tarkoitetaan kieliopillista strategiaa, jossa lauseen
muuttuja, tuloslauseessa predikatiivi (Nurminen 2015, 154), edustaa agentin sijaan asiointilan
passiivisempaa osallistujaa kuten kohdetta tai nollaa. Rakenteet, jotka noudattavat teemaorien-
taatiostrategiaa, häivyttävät asiointilassa mukana olevan agentin roolia. (Langacker 2008, 366,
370, 373–375.) Luonnollisesti myös tuloslauseessa esiintyvän predikaattiverbin omalla merki-
tyksellä on vaikutuksensa. Tuloslauseen tavallisin verbi, *tulla*, ei leksikaalisestikaan ilmaise yhtä
dynaamista prosessia kuin vaikkapa esimerkin 8 *opiskella*. Toisesta näkökulmasta voi sanoa,
että juuri teemaorientaatio-luonteensa vuoksi tuloslausekonstruktiossa esiintyy merkityksel-
tään epäagentiivisia verbejä. Olennaista on, että itse syntaktinen konstruktio ohjaa fokuksen
asiointilan lopputulokseen, eikä tämä riipu rakenteen predikaattiverbien leksikaalisesta merki-
tyksestä.

⁵ Siiroisen (2023, 285) mukaan tuloslause korostaa elatiiviadverbiaalilla ilmaistua muutoksen lähtö-
kohtaa.

4 Tuloslause korpusaineiston valossa

4.1 Kaksi päämerkitystyyppiä

Tutkimusaineistoni osoittaa, että edellä esittelemäni tuloslauseen yleinen merkitys edustuu kielessä kahtena päätyyppinä. Yleisimmin tuloslause ilmaisee jonkin olemassa olevan entiteetin muuttumista joksikin tai jonkinlaiseksi. Aineistoni lauseista 82,7 % ilmaisee prosessia, jonka kuluessa rakenteen elatiiviadverbiaalin tarkoite muuttuu joltakin osalta toisenlaiseksi. Olio saa prosessissa tyypillisesti joitakin lisäpiirteitä, mutta se voi samalla myös menettää aikaisempia ominaisuuksiaan. Olennaista on se, että sama olio on ollut olemassa jo aiemmin. Esimerkki 9 havainnollistaa 'olemassa olevan tarkoitteen muuttumista' ilmaisevaa käyttöä.

- (9) **Entisistä itäblokin maista on tullut Euroopan Unionin jäseniä**, jotka ovat muuttaneet kansainvälisen tavaraliikenteen lähes avoimeksi kilpakentäksi. (Ajolinja)

Esimerkin 9 tuloslauseen elatiivijäsenen tarkoite on ollut olemassa jo aiemmin, sillä puheena olevat maat kuuluivat ennen itäblokkiin. Olemassa olevan tarkoitteen muuttumista ilmaisevassa tuloslauseessa on usein adverbiaaleja tai määritteitä, jotka kontrastoivat asiointilan meneeseen aikaan tai puheena olevan entiteetin aiempaan tilaan, kuten esimerkissä 9 adjektiivimäärite *entisistä*.

Omana semanttisena tyyppinään voi pitää materiaalin tuloslausetta. Näissä rakenteissa elatiivijäsenenä toimii ainesana, joka ilmaisee materiaalia, joka prosessin kuluessa muuttaa (olo) muotoaan. Esimerkissä 10 paperimassa toimii raaka-aineena, josta prosessin kuluessa valmistetaan naamioita.

- (10) Hilkalle erilaiset askartelutekniikat ovat tuttuja, sillä hän on jo lapsuudesta asti harrastanut kuvataidetta. Mieluisimmaksi työstämismateriaalikseen hän mainitsee paperimassan, **josta muotoutuu** esimerkiksi **erilaisia naamioita**. (Anti)

'Olemassa olevan tarkoitteen muuttumista' ilmaisevassa tuloslauseen käytössä on erotettavissa kaksi ihmisen muutosta ilmaisevaa ryhmää. Ensimmäisessä rakenteella ilmaistaan henkilön psyykkisten, fyysisten tai muiden ominaisuuksien muuttumista (11).

- (11) Mieheniässä **luonnonystävästä varttui vakaumuksellinen luonnon- ja ympäristönsuojelija**. (Hiidenkivi)

Toisessa ryhmässä merkitys on täsmällisempi eli puhutaan jonkun henkilön saavuttamasta ammattipätevyydestä tai koulutuksesta. Tästä ryhmästä on esimerkkinä lause 12, joka on vaikiintunut tapa tiedustella esimerkiksi lapsen tulevaisuuden haaveita ja suunnitelmia.

- (12) Rippileirini oli hieno kokemus. Opin ajamaan mopolla. Valvoimme yökaudet näkkileivän voimalla ja mietimme suuria kysymyksiä: Kuka rakastaa minua? Mikä on elämän tarkoitus? Miksi ihmiset ovat pahoja toisilleen? **Mikä minusta tulee isona?** (Askel)

Lause 13 edustaa omanlaistaan tuloslausekonstruktiota, jolla ilmaistaan epäonnistumista tai turhautumista elatiiviadverbiaalin kuvaamaan tarkoitteeseen, yleensä jonkinlaiseen toimintaan tai tilaan.

- (13) Välillä tuntuu, **ettei tästä tuu hevon helvettä** ja tekis mieli heittää pyörä Vantaanjokeen. Toisaalta lajista saa sellasia kiksejä, mitä ei muualta saa ja mä oon kuitenkin rakentanu elämäni fillaroinnin ympärille. (Ubik)

Turhautumisen tuloslause eroaa tavanomaisesta kieltomuotoisesta tuloslauseesta (esim. *Pojasta ei tullut pappia*) siinä, että ryhmän lauseet ovat selvästi affektiivisia ja niiden funktio on ilmaista pettymystä tai turhautumista. Rakenteelle on ominaista se, että sitä ei voi luontevasti muodostaa myönteisenä (*?Tuntuu, että tästä tulee hevon helvetti*). Koska kyse on semanttisesti tarkkarajaisemmasta, erillisestä rakenteesta, sitä voi pitää tuloslauseen alakonstruktiona (Kotilainen 2007, 46). Rakenteen alussa on jokin arvioinnin kohdetta ilmaiseva adverbiaali, joka on aineistossani usein pronomini *tästä*. Sitä seuraa tyypillisesti kieltomuotoinen *tulla*-verbi. Rakenteen predikatiivina on usein mitään-quanttoripronomini, mutta myös jokin kielteistä affektia kantava ilmaus tai voimasana on mahdollinen, kuten esimerkissä 13 *hevon helvettä*.

Tuloslauseen toinen päämerkitystyyppi on harvinaisempi kuin ensimmäinen, ja sitä edustaa aineistossani 17,3 % esimerkeistä. Niissä tuloslause ilmaisee uuden entiteetin olemaan tuloa eli rakenteen elatiivijäsenen tarkoite ei ole ollut olemassa ennen prosessin alkua. Elatiiviadverbiaalain tarkoite valmistuu rakenteella kuvatus prosessin kuluessa vähitellen, ja predikatiivi kuvaa näin saavutettavaa lopputilaa eli sitä, millainen tai mikä olio tulee olemassa olevaksi. Esimerkissä 14 on kyse kakun leipomisesta ja kakkupohja valmistuu vasta leipomisprosessin kuluessa.

- (14) Kirjan aluksi kerrataan kakun leipomisen vaiheet. Näillä nikseillä **kakkupohjasta leipoutuu hyvä**. Myös täytteisiin, kuorrutukseen ja koristeluun annetaan vinkkejä. (Pirta)

4.2 Syntaktis-semanttisia piirteitä

Taulukossa 1 kokoan tuloslauseen eri syntaktis-semanttisia ominaisuuksia. Koska tarkastelen tuloslausetta polyseemisena konstruktiona, en käsittele ominaisuuksia verbeittäin vaan konstruktion päämerkitystyyppin mukaan. Eri predikaattiverbien leksikaalisella semantiikalla on toki oma vaikutuksensa tuloslausekonstruktion merkitykseen. Esimerkiksi *varttua* ilmaisee tuloslauseen predikaattinakin tyypillisemmin pidempikestoista muutosta kuin *syntyä*.

Taulukko 1 osoittaa, että tuloslauseen predikatiivi on useimmiten substantiivi. Aiemmassa tutkimuksessa (VISK § 904; Jokela-Nummila 2015, 90) onkin esitetty, että translatiivirakenteeseen verrattuna tuloslause suosii substantiivia. Tämä pohjautuu nähdäkseni substantiivin ja

Taulukko 1. Tuloslauseen syntaktis-semanttisia ominaisuuksia.

	Päämerkitystyyppi	Predikatiivin sanaluokka			Muutoksen aika		
		subst.	adj.	muu	mennyt	nykyinen	tuleva
'Muutos'	Σ 827	698	97	29	489	78	257
'Olemaan tulo'	Σ 173	105	61	10	124	5	47
Yhteensä	1000	803	158	39	613	83	304

adjektiivin käsitteelliseen eroon. Langackerin (2008, 34, 114) mukaan substantiivi profioli oli on, prototyyppisesti fyysisen entiteetin, kun taas adjektiivi spesifioi arvioidun ominaisuuden tai skalaarisen aseman. Koska olio on luontaisesti pysyvämpi kuin arvio, tuloslause pysyvää lopputilaa ilmaisevana suosii substantiivipredikatiivia. Predikatiivin leksikaalinen semantiikka vaihtaa siihen, kuinka lopulliseksi entiteetin tila hahmottuu (*Minusta tuli opiskelija ~ lääkäri*). Taulukko 1 osoittaa myös sen, että miltei kaksi kolmasosaa tuloslauseista kuvaa mennyttä muutosta. Tuloslauseen voi siten katsoa painottuvan menneen muutoksen ilmaisemiseen.

5 Kokoavaa tarkastelua

Katsaukseni lopuksi hahmottelen sitä, millaisia ovat tuloslausekonstruktion prototyyppi ja sen muunnelmat (ks. eksistentiaalilause VISK § 893). Prototyyppinen tuloslause ilmaisee 'olemassa olevan tarkoitteen muuttumista', ja sen predikaattiverbinä on *tulla*. Lauseen elatiiviadverbiaali on elollistarkoitteinen ja predikatiivi nominatiivisijainen substantiivi. Konstruktion ilmaisema muutos on tapahtunut puhehetkeä aiemmin. Prototyyppisenä tuloslauseena voi pitää esimerkiksi *Pojasta tuli aikuinen*. Prototyyppisen tuloslauseen lisäksi voi esittää muunnelmia. Muunnelma voi esimerkiksi ilmaista 'uuden tarkoitteen olemaan tuloa', ja sen predikaattiverbinä on jokin muu verbi kuin *tulla*. Elatiiviadverbiaali on tällöin elotontarkoitteinen ja predikatiivi nominatiivisijainen adjektiivi. Tässä muunnelmassa muutos tapahtuu puhehetkeä myöhemmin. Esimerkiksi sopii lause *Ensi viikon kokouksesta muodostuu vaikea*. Toisena muunnelmana voi pitää esimerkiksi vakiintunutta tapaa tiedustella tulevaisuuden suunnitelmia. Tällöin puhutaan 'olemassa olevan tarkoitteen muuttumisesta', predikaattiverbinä on *tulla* ja elatiiviadverbiaali on ihmistarkoitteinen. Muutos tapahtuu puhehetkeä myöhemmin (*Mikä sinusta tulee isona?*).

Tuloslauseen käsittely osoittaa, että fennistiikassa esitellyissä lausetyypeissä riittää vielä tutkittavaa. Konstruktiopohjainen lausetyyppiäjäätelu antaa myös aiheita kysyä, olisiko lausetyypien valikoimaa varaa laajentaa ottamalla mukaan muitakin kuin tähänastisessa tutkimuksessa esitettyjä rakenteita. Tällainen voisi olla esimerkiksi "arvottamislause" (*Oikeus piti rikosta poliittisena, Kriitikko arvioi levyn kymppin arvoiseksi*), sillä senkin merkitys ('olion eksplisiittinen, usein subjektiivinen arvottaminen') ja muoto (predikaattina vain tietyt verbit, predikatiiviadverbiaali essiivissä tai translatiivissa) ovat suhteellisen tarkasti määriteltävissä.

JARI SIVONEN

jari.sivonen@oulu.fi

Oulun yliopisto

Lähteet

Tutkimusaineisto

Helsingin yliopisto 2017: 1990- ja 2000-luvun suomalaisia aikakaus- ja sanomalehtiä -korpus, versio 2 [tekstikorpus]. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017091901>

Kirjallisuus

- ALHONIEMI, ALHO 1975: Eräistä suomen kielen paikallissijojen keskeisistä käyttötavoista. *Sananjalka* 17, 5–24. <https://doi.org/10.30673/sja.86391>
- BOAS, HANS 2013: Cognitive construction grammar. THOMAS HOFFMANN ja GRAEME TROUSDALE (toim.): *The Oxford handbook of construction grammar*, 233–254. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195396683.013.0013>
- GOLDBERG, ADELE 1995: *Constructions. A construction grammar approach to argument structure*. The University of Chicago Press, Chicago.
- 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford University Press, New York.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HELASVUO, MARJA-LIISA - HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? *Virittäjä* 114 (2), 165–195.
- JOKELA, HANNA – NUMMILA, KIRSI-MARIA 2015: Become-constructions in Finnish and Estonian. Diachronic and contrastive perspectives. *Linguistica Uralica* 51, 81–99. <http://doi.org/10.3176/lu.2015.2.01>
- KELOMÄKI, TAPANI 1997: *Ekvatiivilause*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 691. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 2001: Synkroninen emergenssi lauseessa. HELENA SULKALA ja LEENA NISSILÄ (toim.): *XXVII Kielitieteen päivät Oulussa 19.–20.5.2000*, 128–137.
- KOTILAINEN, LARI 2007: *Konstruktoiden dynamiikkaa*. Helsingin yliopisto.
- LANGACKER, RONALD W. 1990: *Concept, image and symbol. The cognitive basis of grammar*. Mouton de Gruyter, Berlin.
- 2003: Constructions in cognitive grammar. *English Linguistics* 20, 41–83. <https://doi.org/10.9793/elsj1984.20.41>
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- LEINO, JAAKKO 2010: Adele E. Goldberg – väitöskirjalla klassikoksi. PENTTI HADDINGTON ja JARI SIVONEN (toim.): *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*, 71–97. Gaudeamus, Helsinki.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsingin yliopisto: Suomen kielen laitos.
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. Annales Universitatis Turkuensis C 410. Turun yliopisto, Turku.
- SHORE, SUSANNA 2020: *Lauseita ja vesinokkaeläimiä. Perinteisestä funktionaaliseen lauseoppiin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1460. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SIIROINEN, MARI 2023: Case alternation in Finnish change-of-state constructions. MINNA JAAKOLA ja TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ (toim.): *The Finnish Case System: Cognitive Linguistic Perspectives*, 279–298. *Studia Fennica Linguistica* 23. Finnish Literature Society, Helsinki.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Tietosanakirja Oy, Helsinki.
- SIVONEN, JARI 2002: Kognitiivinen näkökulma lähimerkityksiin paikanmuutosverbeihin. ILONA HERLIN, JYRKI KALLIOKOSKI, LARI KOTILAINEN ja TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ (toim.): *Äidinkielen merkitykset*, 513–533. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 869. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Concept structuring systems*. MIT Press, Cambridge. <https://doi.org/10.7551/mitpress/6847.001.0001>
- VILKUNA, MARIA 1996: *Suomen lauseopin perusteet*. EDITA, Helsinki.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kieliopin verkkoversio*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, Helsinki. URN:ISBN:978-952-5446-35-7. Saatavissa <https://scripta.kotus>.

fi/visk/etusivu.php [viitattu 24.5.2023].

VÄHÄMÄKI, BÖRJE 1987: On defining basic sentences in Finnish. MAUNO KOSKI, EEVA LÄHDEMÄKI ja KAISA HÄKKINEN (toim.): *Fennistica festiva in honorem Göran Karlsson*, 174–188. Åbo Akademis förlag, Turku.